

ОДЕСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ І.І.МЕЧНИКОВА
Факультет психології та соціальної роботи
Кафедра соціальної роботи

Кваліфікаційна робота
на здобуття ступеня вищої освіти “бакалавр”
“Дослідження гендерних особливостей психосоціального явища
інфантилізму”
“Research of gender characteristics of the psychosocial phenomenon of
infantilism”

Виконала: здобувачка заочної форми навчання
Спеціальності 053 Психологія
Освітня програма “Психологія”
Проскуріна Катерина Дмитрівна

Керівник: канд. психол. наук, доц. **Базика Є.Л.**

Рецензент: канд. психол. наук, доц. **Чачко С.Л.**

Рекомендовано до захисту:

Захищено на засіданні ЕК

Протокол засідання кафедри
№__від_____2024р.

Протокол №__від_____2024р.
Оцінка _____/_____/_____

Завідувач кафедри

Голова ЕК

Одеса-2024

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ I: ТЕОРЕТИЧНИЙ АНАЛІЗ ПСИХОСОЦІАЛЬНОГО ЯВИЩА ІНФАНТИЛІЗМУ ТА ГЕНДЕРНИХ ОСОБЛИВОСТЕЙ ЙОГО ПРОЯВУ	
1.1. Теоретичні відомості поняття інфантильності.....	8
1.2. Теоретичний аналіз поняття гендеру.....	16
1.3. Соціокультурні чинники, що впливають на явище інфантилізму...17	
1.4. Статеврольовий опитувальник Сандри Бем.....	29
Висновки до I розділу.....	31
РОЗДІЛ II: ДОСЛІДЖЕННЯ ВПЛИВУ ГЕНДЕРУ НА ОСОБЛИВОСТІ ПРОЯВІВ ІНФАНТИЛІЗМУ	
2.1 Емпіричне дослідження особистісної зрілості періоду середньої дорослості та опис результатів.....	35
2.2 Емпіричне дослідження психологічного віку та його відповідності хронологічному та опис результатів.....	36
2.3 Емпіричне дослідження психологічного гендеру за методикою Сандри Бем.....	40
Висновки до II розділу.....	42
ВИСНОВКИ.....	44
СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ.....	47
ДОДАТКИ.....	51

ВСТУП

Актуальність теми інфантилізму в сучасному суспільстві безперечна.

Сучасне суспільство характеризується, передусім, трансформаційними процесами, які супроводжуються суттєвими змінами декларативних цінностей на фоні модифікації соціальної організації.

Відтак, особливого сенсу набуває необхідність узагальнення існуючих та формування нових адекватних моделей соціальної поведінки. Відповідно, посилюється вирішальна роль суб'єктності особистості, яка здатна не тільки брати участь у соціальних змінах, а й реалізовувати їх, орієнтуючись на зрілі патерни та цінності.

Узагальнення світового досвіду реалізації реформ доводить, що втілення значної кількості соціальних проєктів обертається невдачею саме через ігнорування факторів зрілої позиції суб'єктів. Зовнішньо демонстрована байдужість працівників, нездатність витримувати стресові ситуації, уникання відповідальності за рішення, прокрастинація та відсутність проактивного підходу до професійної діяльності визначають необхідність подальших кроскультурних психологічних досліджень особистісних диспозицій.

У нашому суспільстві, що активно розвивається, має місце інфантилізм, який зараз називають вадю сучасності. Коли ми говоримо про інфантильну людину, то маємо на увазі таку, яка уникає прийняття рішень, їх наслідків та неспроможну нести відповідальність за своє життя в цілому. Зазвичай інфантильні люди не вміють розпоряджатися фінансами, не мають збережень, живуть одним днем і часто є залежними від батьків або близьких людей.

Вплив гендеру на інфантильні прояви може бути складним і неоднозначним, а також залежить від соціокультурного контексту та індивідуальних

особливостей кожної людини. З одного боку у випадку чоловіків можемо сказати, що вони не справляються з роллю здобувача, не несуть відповідальності за свою сім'ю, не вміють заробляти гроші та забезпечувати достатку для себе та своєї родини. Така поведінка викликає засудження з боку сучасного соціуму і не є для нього прийнятною.

У випадку жінок соціальне ставлення до їх інфантильності більш м'яке, так як на жаль, залежна поведінка жінки частіше сприймається, як нормальна. Перекладання відповідальності на сильні чоловічі плечі вітається в європейському суспільстві так само, як і «стояння за чоловіком, як за стіною», яка збереже від навантаження відповідальності за своє життя і прийняття важливих рішень. Відсутність або мала доля самореалізації також не є для жінки великою проблемою, так як інститут сім'ї, що історично склався на території нашої держави передбачає головою чоловіка, як досягатора, здобувача, кар'єриста і т.д. Обов'язками жінки і зараз залишаються бережіння домашнього вогнища, організація побуту.

З іншого боку чоловіки можуть мати більше можливостей для прояву інфантилізму, так як їм частіше надають свободу в цьому плані, тоді як жінки можуть стикатися з більшим тиском щодо відповідальності та зрілості.

До того ж причини інфантилізму достатньо різноманітні: від стресу та потреби в уникненні дорослих обов'язків до впливу масової культури, що пропагує молодість і безтурботність.

Інфантилізм є продуктом виховання, а саме наслідком гіперопіки, що є поширеним явищем у вихованні дітей в сучасності, тотального контролю, що зберігся, як приклад виховання з минулих поколінь, занадто раннього дорослішання внаслідок інфантильності і ненадійності самих батьків (наприклад у випадку наявності в них залежностей) або травм дитинства, таких як,

наприклад, втрата одного або обох батьків, або ж браку уваги з боку значущих дорослих.

Тож можна умовно поділити фактори виникнення інфантилізму на деструктивні моделі виховання та дисфункцію сім'ї.

На особистому досвіді можу сказати, що майже кожна людина у дитинстві зустрічалась хоча б з одним з цих факторів, тому виникає ряд запитань, на базі яких можу сформулювати мету роботи. Чи існує гендерна відмінність в проявах інфантилізму, як така? Яку роль грає соціальний контекст у створенні гендерних відмінностей особливостей прояву інфантилізму?

Треба додати, що поняття інфантилізму дуже широке і знаходиться на стику декількох наук, а саме медицини, психології, психіатрії, педагогіки.

У цій роботі я буду розглядати докладно різні визначення інфантилізму з точок зору різних наук, але для сформованих вище запитань це поняття несе в собі сенс характеристики особистості, різниці між психологічним віком та хронологічним.

Мета:

Дослідження взаємозв'язку гендеру та особливостей проявів інфантилізму у осіб вікової категорії середньої дорослості

Завдання:

1. Проаналізувати періодичну наукову літературу по даній темі на базі новітніх вітчизняних джерел (за останні 5-10 років)
2. Провести емпіричне дослідження серед осіб віком 25-40 років, використовуючи психодіагностичний інструментарій.
3. Провести порівняльний аналіз отриманих за допомогою тестування даних.

Об'єкт дослідження:

Явище інфантилізму з огляду на його зв'язок з гендерними особливостями та соціокультурним підтекстом.

Предмет:

Соціокультурні чинники, що впливають на розвиток інфантилізму.

Методи:

Теоретичні (порівняння, синтез, моделювання, абстрагування, системний, теоретичного аналізу та узагальнення наукових першоджерел з досліджуваної проблематики); емпіричні (тестування із застосуванням методик).

Організація і база проведення емпіричної роботи:

Відповідно до поставленої мети та завдань дослідження була сформована дослідницька вибірка. Дослідження проведено на базі підприємства ТОВ "Тема Мода Юкрейн" серед співробітників віком від 25 до 40 років, де 50%- жінки, 50%- чоловіки.

Практична значущість кваліфікаційної роботи:

Практична значущість роботи полягає в розробці більш ефективних підходів до розуміння психосоціального явища інфантилізму. Також дослідження гендерних відмінностей в цьому контексті може допомогти зрозуміти, як саме інфантилізм виражається у чоловіків та жінок, і як це впливає на їхні стосунки, кар'єру та загалом життя.

Обсяг та структура роботи:

Робота складається із вступу, двох розділів, висновків, списку використаних джерел (47 найменувань, з них 8 – англійською мовою). Загальний

обсяг роботи складає 55 сторінок. Основний зміст роботи викладено на 47 сторінках.

Практична значущість дослідження:

Практична значущість дослідження полягає в розумінні та врахуванні результатів у психологічній та соціальній практиці. Розуміння та усвідомлення впливу гендерних ролей на прояви інфантильності може допомогти в розробці більш ефективних підходів до розвитку особистості, психологічної підтримки та соціальної адаптації. Також, наведені результати дослідження можуть бути корисні для подальших досліджень взаємовпливу гендеру та інфантилізму.

РОЗДІЛ I. ТЕОРЕТИЧНИЙ АНАЛІЗ ПСИХОСОЦІАЛЬНОГО ЯВИЩА ІНФАНТИЛІЗМУ ТА ГЕНДЕРНИХ ОСОБЛИВОСТЕЙ ЙОГО ПРОЯВУ

В цьому розділі пропоную розглянути саме поняття інфантильності, а також фактори його виникнення кожен окремо, спираючись на вітчизняні джерела. Тож, конкретніше, ми розглянемо, які визначення інфантильності дають різні вітчизняні вчені, які є фактори виникнення інфантильності та як вони описуються в обраних джерелах.

Також розглянемо й поняття гендеру, соціального статусу, соціальної ролі, соціальних очікувань, що допоможе нам краще зрозуміти соціокультурний аспект обраної теми.

1.1 Теоретичні відомості поняття інфантильності

Проблему інфантилізму досліджували вчені різних напрямів: клінічних (Г.Антон), вікової психології та соціальної психології.

Вперше використовувати термін інфантилізм (від лат. *iufantilis* – дитячий) стосовно людської поведінки запропонував французький невропатолог та психіатр Ернест Шарль Ласег (Lasègue) у 1864 році.

Він позначав його як - особливий вид зупинки розвитку особистості на ювенільному щаблі. Відзначається насамперед емоційними характерологічними особливостями, нестійкістю настрою, погано контрольованими потягами, недостатністю свідомої та цільової активності, часом – поверхневими, незрілими судженнями [11].

Пізніше, німецький психотерапевт G. Anton (1904) виділяв так званий «парціальний» психічний інфантилізм, що характеризується відсутністю будь-якого інтелектуального дефекту і виявляється лише порушеннями поведінки.

Професор медицини Г. Антон робить спробу усунути виявлені протягом попереднього часу розбіжності та протиріччя. Він один з перших став застосовувати термін «інфантилізм» також до «фізичних і психічних затримок розвитку дитячого віку». Вчений розподіляє інфантилізм на тілесний та психічний. А в свою чергу тілесний інфантилізм розподіляє на загальний і частковий.

Під загальним інфантилізмом Г. Антон розуміє «розлад розвитку, що обумовлює збереження дитячого типу у всьому організмі і перешкоджає подальшому розвитку індивідуума, як представнику роду; при цьому зберігаються не тільки фізичні ознаки, а й багато душевних властивостей дитини» [11].

З фізичних ознак виділяються малі розміри скелета, відповідне зменшення органів, відсутність або затримка статевого розвитку, при недорозвиненні статевої сфери випадають також і ті ознаки, завдяки яким стать визначається за зовнішнім виглядом суб'єкта, тобто вторинні статеві ознаки; психічні функції, у багатьох відношеннях, виявляють відсталість і зберігають характер, властивий дитячому або юнацькому віку. Під частковим інфантилізмом Г. Антон розуміє інфантилізм, що стосується окремих органів або окремих категорій тканин.

У своєму дослідженні Г. Антон малює картину «чистого психоінфантилізму». За його спостереженнями у таких людей розміри тіла рівномірно зменшені, є по дитячому недорозвинені органи, особливо статеві. Міміка, жести здебільшого відповідають певним періодам дитячого віку, як і модуляція голосу. Але при цьому відсутня дитяча веселість. Спостерігається низька концентрація уваги. Стійкої довільної уваги практично не існує. Така людина не може довго зосередитися на чому-небудь. Тому у інфантилів, на думку Г. Антона, виробляється звичка «прослизати» повз складних вражень, вибираючи все саме примітивне і просте. До того ж він задається питанням: чи можна віднести

психоінфантилізм до імбецильності, виділяючи в ній для інфантілів особливе місце, або ці форми не можна об'єднувати. У результаті порівняння вчений доходить висновку, що інфантилізм і імбецильність це різні речі [11].

Г. Антон вніс вагомий внесок у вивчення інфантилізму. Він і багато його сучасників прагнули дати класифікацію інфантилізму, звузити поняття «інфантилізм», визначити його причини.

Протягом наступного століття інфантилізм було вивчено практично з усіх боків його проявів. Закордонні школи розуміли інфантилізм як: збереження у дорослих фізичних і психічних ознак дитинства, як низькорослість, дитячість у поєднанні з незрілістю психіки, як затримку розвитку (Г. Антон, 1913; Андраль, 1970; Е. Бріссо, 1897; Е. Ласег, 1868; П. Лорен, .). прояв несвідомого та незрілість форм психічних захистів особистості, і як порушення гормональної діяльності (К.Абрахам, 1924; Е.Джонс, 1924; З.Фрейд, 1927; К.Г.Юнг, 1924; Г.Гуг-Гельмут, 1926) розвиток сексуальності на інфантильній щаблі (А. Кронфельд, 1928; У. Штеккель, 1922; К. Леонгард, 1948). прояв парціальної затримки розвитку, яка пов'язана з істерією (Е.Крепелін 1920-1930; Е.Кречмер, 1924-1927), ретардацію розвитку (А. Гамбургер, 1926; Г. Штутте, 1968) затримку афективного розвитку (Р.Корбо, 1967).

Протягом століття, інфантилізм як якість особистості вивчався в рамках патології і все більше з нею перетинався. До кінця 20 століття інфантилізм почали розглядати як затримку морального та соціального розвитку, і як характеристику особистості, тобто прояви інфантилізму у розвитку особистості. На даний момент часу, «інфантилізм» не має точно визначення, і використовується в контексті області, що позначається.

Таким чином, інфантилізм класифікується, за своїм проявом як: психологічний, психічний, соціальний, фізіологічний, психічний.

Інфантилізм – відставання, затримка у розвитку психіки дитини, через що поведінка дитини і пізніше дорослої людини не відповідає віковим вимогам щодо нього [11]. Переважно відставання проявляється у розвитку емоційно-вольової сфери та збереженні дитячих якостей особистості. Е.Крепелін одним з перших пов'язав виникнення психопатії з парціальним психічним інфантилізмом (ювенілізм) — затримкою емоційного дозрівання, і вважав, що інфантильна психіка містить у собі паростки майбутніх психопатій, з одного боку, і тісну патогенетичну спорідненість психопатій і наркоманій континуум: "інфантилізм - психопатія - наркоманія". Парціальний особистісний дисгармонійний інфантилізм становить основу різних форм особистісної патології, що починається з дитинства, і найбільш виражений у нестійких та істеричних особистостей. Е. Кречмер також вважав незрілість емоційно-вольової сфери постійної конституційної основою психопатичної особистості.

Розглянемо теорію трансактного аналізу Еріка Берна, суть якої полягає в тому, що в процесі спілкування доросла людина використовує три Я-стани: Я-дорослий, Я-батько, Я-дитина [4].

Я-дорослий: характеризується логічним і послідовним прийманням інформації, прийняттям зважених рішень, обмірковуванням, аналізом і взагалі логічним холодним мисленням;

Я-батько: набір автоматичних реакцій та шаблонів, які передали людині батьки, що використовуються, як підґрунтя для виховання власних дітей, налагоджені установки, як «треба» робити і як «не треба», виконує функції навчання, керування і наставництва;

Я-дитина: дитячий стан поведінки, якому притаманна безпорадність, невпевненість, іноді творчість, а також дитячі реакції і методи вирішення проблем, такі як, наприклад, образа, крик, сльози, звинувачення оточуючих у

своїх проблемах, перекладання відповідальності за своє власне життя на інших людей.

Ця теорія найбільше підходить, щоб дати визначення поняттю інфантилізму, як особистісної характеристики. Цим я хочу сказати, що людина, в спілкуванні і суспільних відносинах якої переважає стан *Я-дитина* – є інфантильною, так як в такому стані виявляються основні ознаки інфантилізму: несамостійність, нездатність приймати рішення та нести відповідальність за них, а також за своє життя в цілому, залежність від інших людей (батьків або партнера) у фінансовому, побутовому плані і т.д.

Далі розглянемо визначення дитячого психічного інфантилізму і деякі його види.

Перший вид: істинний або простий (по Ковальову) характеризується затримкою розвитку лобних ділянок головного мозку.

Другий: загальна психофізична незрілість, тобто до психічної затримки, як в першому виді додається ще фізична затримка. Ці діти менші за своїх однолітків, слабкі фізично, гірше харчуються, але не дивлячись на це може своєчасно засвоювати всі навички та вміння.

Третій вид: стан, коли дитина народжується психічно та фізично здоровою та нормально стабільно розвивається, але батьки неправильними методами виховання штучно затримують розвиток дитини. Йдеться про такі дії з боку батьків, як гіперпротекція: затримання розвитку самостійності та соціалізації дітей через надмірну опіку, надмірну допомогу, що в буденному житті дитини означає обмеження спілкування з однолітками, заперечення самостійності (робити за дитину справи, які вона здатна в своєму віці зробити сама), а також убереження дитини від труднощів на її шляху, що віднімає у неї здатність та бажання долати їх самостійно.

Також визначення інфантилізму дають і українські вчені. Наприклад Ю.Форманюк в своїй роботі «Егоцентризм, як прояв інфантильності» [35] надає наступне визначення:

Особистісний інфантилізм – це своєрідна девіація психічного і особистісного розвитку, а також прояв поведінкової активності індивіда, що проявляється в неадекватній хронологічному віку прихильності до дитячих зразків поведінки, бачення і оцінювання навколишньої дійсності і свого місця і ролі в ній [35].

Автор також зазначає, що інфантилізм, як особистісна незрілість, проявляється насамперед в неформованості на достатньому для хронологічного віку рівні, емоційно-вольової сфери психіки людини. У таких випадках присутній такий компенсаторний механізм психіки, як уникнення адекватної об'єктивної оцінки соціальної реальності. Основним проявом інфантилізму автор вважає егоцентризм, тобто сфокусованість особистості виключно на власні цілі, інтереси та потреби, як наслідок- заперечення наявності будь-яких інших точок зору, направленостей, думок.

Отже, проаналізувавши літературу на предмет визначення поняття «інфантилізм» ми маємо наступну скорочену інформацію:

Інфантилізм залежно від контексту вживання даного терміну може бути медичною ознакою патології або самою патологією, в психіатрії може бути розтлумачений, як порушення процесу розвитку, соціалізації та індивідуалізації, а також в психології, як якісна характеристика поведінки людини в соціумі, спілкування та життя людини загалом.

Фактори інфантильності

Базуючись на попередньому теоретичному підрозділі можемо виділити декілька блоків факторів розвитку інфантильності відповідно до думки різних вчених, яких вже зазначили вище. Ці фактори будуть медичними, психічними та психологічними відповідно до визначень, наданих в роботі раніше.

На думку професора медицини Г.Антоні причини інфантильності криються у фізичному нездужанні організму, а саме отруєнні, інфекціях, фізичних травмах, а також генетичній спадковості. Також Г.Антоні зазначає, що одні і ті самі фактори можуть діяти по-різному в залежності від віку дитини, так це може бути внутрішньоутробний період, період дитинства або підліткового віку.

Таким чином професор робить висновок, що інфантилізм є наслідком порушення обміну речовин різних залоз.

Представники психоаналітичного напрямку, розглядаючи проблему інфантилізму, пропонують власне бачення природи інфантилізму та чинників, що його визначають. Інфантилізм вони пов'язують з істеричними невротами і психозами розвиненими у людини та з розумовою відсталістю. Дані точки зору цікаві й заслуговують на увагу, а при зіставленні їх з попередніми думками, можна побачити всю складність описуваного явища, його суперечливість і неможливість укладення поняття «інфантилізм» в рамки якогось одного наукового напрямку

Розглянемо причини розвитку інфантилізму з точки зору психології. Ці причини знаходять у помилках виховання, таких як гіперпротекція, гіпопротекція, тотальний контроль та авторитарний метод виховання.

Варто звернути увагу на кожен з цих чинників окремо:

Гіперпротекція (або гіперопіка)- черезмірне опікання дітей , що проявляється в бажанні батьків оточити дитину своєю підвищеною увагою, захистити її від різних небезпек, навіть якщо таких не передбачається, постійно утримувати дитину коло себе [37]. Гіперпротекція захисту зумовлена тривожністю батьків, особливо проявляється у випадках, якщо це перша або єдина дитина, а також якщо батьки мають травматичний досвід у вигляді нещасних випадків з іншою дитиною. Така поведінка батьків відгороджує дитину від прийняття будь-яких самостійних рішень, що в наслідку призводить до неспроможності і небажання приймати такі рішення, а також до порушення індивідуалізації дитини в майбутньому, так як вона неспроможна робити вибір і тому не знає, чого насправді хоче, приймаючи бажання батьків або інших близьких людей за свої. Має місце і порушення соціалізації через виховану в умовах гіперпротекції нерішучість, невпевненність в собі та своїх силах.

В іншому випадку гіперпротекція передбачає виховання дитини, як «кумира» родини. Це той випадок, коли дитина постійно знаходиться в центрі уваги значущих дорослих, її вміння та навички гіперболізуються в словах схвалення та захоплення нею її батьків. Як наслідок, в дорослому віці людина стикається з труднощами в самореалізації, так як не може об'єктивно себе оцінити та не спроможна сприймати конструктивну критику . Також цим людям складно адаптуватись в соціумі, в новому колективі через завищену самооцінку.

Також є вид домінуючої гіперпротекції, коли у дитини віднімають волю і всі рішення приймаються за неї без її участі. Життя дитини має модель, в якій є правила, заборони, умови і маніпуляції, а також надмірний контроль. Дитина в такому стані стає продовженням дорослого, а не окремою особистістю і як наслідок виникає проблема сепарації від батьків, так як дитина не уявляє своє життя окремо і не здатна приймати рішень, щоб потурбуватись про себе самостійно.

Гіпопротекція- вид виховання дітей, який передбачає байдужість, відсутність зацікавленості з боку батьків життям та потребами дитини. Тут має місце емоційне відторгнення дитини, холодні стосунки, що проявляються в надмірній вибагливості до дитини з метою покращити її [37].

Тотальний контроль- ненормоване обмеження свободи дитини, наприклад, свободи самовираження [37].

Авторитарний метод виховання- метод, в якому батьки віддають перевагу контролю. Цей спосіб виховання іноді пов'язують з агресивно-командним впливом батьків. Авторитарні батьки намагаються з раннього віку прищепити дитині страх і дисципліну. Така поведінка батьків може бути обумовлена професійною деформацією, тобто якщо їх професія заключається у підтриманні встановленого порядку і дисципліни, керуванні людьми (наприклад воєнні установи). Цей метод виховання орієнтований на покарання. Він може негативно вплинути на самооцінку дитини і перешкоджає її повноцінному розвитку. Авторитарні батьки прагнуть контролювати всі сфери життя дитини, яка в результаті практично не має прав і майже позбавлена свободи дій.

1.2 Теоретичний аналіз поняття гендеру

Поняття гендеру почали активно використовувати в науці та дослідженнях в середині 20-го століття. Це поняття виникло в контексті соціологічних досліджень для опису соціальних ролей чоловіків та жінок.

Одним із важливих кроків була публікація “The second sex” Сімон де Бовуар, в якій було розглянуто проблеми жінок у суспільстві [47].

Також на розвиток концепції гендеру вплинули хвилі фемінізму, де феміністки висунули ідею, що стать не є біологічною характеристикою, а є соціальним конструктом. Це спонукало подальшим дослідженням ролі гендеру у соціумі.

Зараз поняття гендеру постійно обговорюють і широко використовують у контексті досліджень гендерної нерівності.

Існує декілька визначень поняття гендеру, розглянемо їх.

Гендер- це соціально закріплені ролі, поведінка, діяльність і характерні ознаки, які певне суспільство вважає належним для жінок і чоловіків [1547.ukc.gov.ua].

Гендер- це соціальна категорія, яка відображає соціокультурні ролі та норми, пов'язані зі статевою ідентифікацією особистості [Журнал “Гендерні дослідження в Україні”].

Гендер- це соціокультурна категорія, яка визначається не тільки психологічними ознаками, а й соціальними ролями, що пов'язані з чоловічністю та жіночністю. Вона включає в себе соціальні практики, стереотипи та ідеології, що формуються навколо цих ролей [“Гендерні студії в Україні” збірник статей].

В оглянутих джерелах, на жаль, не зазначено визначення поняття “гендерні особливості”, але виходячи з того, що особливості можна пояснювати, як відмінності між людьми, сукупність особистісних характеристик, що їх відрізняють, будемо надалі визначати гендерні особливості, як гендерні відмінності, характерні для чоловіків та жінок у різних соціальних сферах.

1.3 Соціокультурні чинники, що впливають на явище інфантилізму

Основними чинниками, що можуть впливати на явище інфантилізму є соціальні інститути, так як вони відіграють ключову роль у формуванні поведінки людей, норм і цінностей. Інститути включають в себе такі сфери, як сім'я, освіта, релігія, економіка, політика та ін.

Розподіл праці

Статевий розподіл праці бере свій початок від давніх людей, коли жінка слідувала за дітьми, берегла вогнище, а чоловік захищав родину від ворогів та виконував роль здобувача ресурсів [36].

В сучасному суспільстві репродуктивна праця також лягає на жінок, що викликає таке явище, як подвійне навантаження. Окрім репродуктивної праці, жінка залучена до низькооплачуваної або неоплачуваної (домашньої) роботи, яка включає в себе в деякій мірі також і обслуговування чоловіка.

Розглянемо поняття горизонтальної та вертикальної сегрегації ринку праці.

Горизонтальна сегрегація ринку праці - це умовний розподіл жінок і чоловіків на ринку праці, в рамках якого посади, що вважаються традиційно чоловічими є перспективними, престижними та мають багато пропозицій для кар'єрного зростання, а посади, що традиційно склалися, як жіночі, частіше поперше підлеглі, а по-друге в плані просування по кар'єрним сходам нагадують глухий кут, тобто взагалі не передбачають можливості жінки просуватись вверх у своїй кар'єрі.

Вертикальна сегрегація означає розміщення традиційно «жіночих» професій внизу. Професійна ієрархія натомість надала більшого престижу чоловікам. Для жінок існують такі поняття, як скляна стеля та липка підлога, де перше означає, що існують недосяжні для жінок найвищі посади, а друге-складність старту кар'єри для жінки і її довготривале перебування на нижчих посадах.

В результаті надання в професійній сфері переваги чоловікам, вони швидше набувають досвіду керівництва і загалом швидше набувають компетентності, професійності та значущості на робочому місці. До того ж є цікавим той факт, що чоловікам на жіночих посадах також віддається перевага і

чоловіки часто є успішними в жіночих сферах і, навіть, успішніше, ніж самі жінки.

У нашому суспільстві традиційно чоловічими посадами маркуються технічні, металургійні, машинобудівельні, транспортні і т.д., а традиційно жіночими вважаються “легші” посади, які не потребують особливих фізичних зусиль з боку виконавця, в більшості не потребують досвіду. Йдеться про такі сфери, як обслуговування, освіта, медицина, легка промисловість. Якщо ми говоримо про прояви інфантильності у сфері праці, то чоловічі посади є більш відповідальними, що може означати нижчий рівень інфантилізму у чоловіків, ніж у жінок.

Репродуктивна та неоплачувана праця

Традиційно репродуктивна та доглядова праця є жіночою та передбачає щоденне виконання ряду неоплачуваних обов’язків, таких як, домашні справи (готування їжі, прання, прибирання), догляд за дітьми (забезпечення їх фізичних потреб), догляд за дорослими. Також жінки займаються організацією в колі сім’ї, тобто організують побут, сімейні правила, планують свята, вихідні та відпустки [36].

Освіта

Тема гендерної нерівності у сфері освіти станом на зараз є маловивченою, але від того не менш актуальною та такою, яка потребує уваги суспільства.

Так само як і з посадами, в сфері освіти існує горизонтальна сегрегація: традиційно жіночі та чоловічі спеціальності. Жінки переважно обирають для себе гуманітарні або медичні спеціальності, а чоловіки - технічні . У більшості випадків це розподілення умовне, але навіть сьогодні існують заклади освіти, які, наприклад, приймають не більше 10% дівчат на рік.

Але, не зважаючи на це, сфера освіти- це чи не єдина сфера в Україні, в якій можна говорити про гендерну рівновагу. Існує показник ІГП (Індекс гендерного паритету)- кількісний показник, який вказує на співвідношення юнаків та дівчат [28]. Згідно досліджень на рівні середньої освіти більшість складають хлопці, а у закладах вищої освіти більшість припадає на дівчат.

Проте за даними громадських опитувань в Україні велика частка населення погоджується з думкою про те, що вища освіта важливіша для чоловіків, ніж для жінок (20%), при чому частіше з цим твердженням погоджуються чоловіки (25%) [28].

У підсумку можемо сказати, що в українському суспільстві прослідковуються гендерні стереотипи щодо соціальних ролей чоловіків та жінок, які є більш патріархальними, а також, що існують патріархальні уявлення про значення освіти у житті жінок та чоловіків і відношення до значущості для них кар'єри.

Інститут сім'ї

Ще здавна чоловік в родині вважався головним, а жінка виступала, як другорядний персонаж. В соціумі чоловік сприймається, як самостійний, незалежний, сильний та дієспроможний, тоді як одружена жінка та взагалі жінка-слабка і залежна [24].

В загальносуспільних стереотипах роль жінки закінчується на народжуванні дітей та піклуванні про них, тому навіть сильна та незалежна одружена жінка, яка має кар'єру і вплив, в першу чергу- мати. Натомість родина-ланка суспільства, з якої все починається. Саме в родині дитина вчиться гендерній самоідентифікації, набуває досвіду соціалізації та знаходить уявлення про суспільство в цілому та з родини дитина виносить в своє життя гендерні стереотипи, які потім передасть і своїм дітям.

Media та ЗМІ

З раннього дитинства через засоби масової інформації людина вбирає в себе значний обсяг знань про суспільство, соціальну взаємодію та у неї формується певне ставлення, поведінка та установки стосовно себе та інших. Зміст медіаматеріалів, що транслюються є короткочасним та часто невідповідним реальності. Тому медіа можуть впливати на сприйняття інфантильної поведінки через телевізійні шоу, кінематограф, реклама та ін. Наприклад, популярні персонажі можуть показувати, що інфантильна поведінка є нормою, а відповідальність і дорослість не є обов'язковими. Такі представлення можуть впливати на людей, формуючи хибне уявлення про соціальні ролі та стиль життя [13].

Соціальний статус та соціальна роль

Людина протягом життя взаємодіє з великою кількістю соціальних груп і для успішної соціалізації їй потрібно мати соціальний статус та виконувати певні соціальні ролі.

Поняття соціальний статус у науку впровадив німецький соціолог Макс Вебер.

Соціальний статус- це соціальна позиція людини в межах групи або спільноти, яка пов'язана з її певними правами та обов'язками [7].

Соціальна роль- поведінка, очікувана від людини, яка має певний статус [7].

Оцінюючи виконання людиною соціальної ролі, люди оцінюють її відповідність або невідповідність соціальному статусу. Кожен соціальний статус має свій певний набір соціальних ролей. Роль є динамічним аспектом статусу,

тобто його виявленням. прикладами соціальних ролей можуть бути: роль батька, матері, студента, дружини, чоловіка, дитини і т.д. Кожна з цих ролей має свої очікування щодо поведінки, обов'язків і правил взаємодії з іншими людьми. Наприклад, очікується, що батько буде забезпечувати родину, а студент буде відповідальним і добре вчитися. Статус поліцейського- це набір прав та обов'язків, що переважно визначені законом, а також конкретна модель поведінки, яку очікує соціум від людини з цим соціальним статусом.

У кожної людини є певний набір соціальних ролей і це може провокувати міжрольові внутрішньоособистісні конфлікти, в яких більш значуща для людини роль переважить іншу.

Ральф Лінтон (1893-1953) вивчав поняття соціального статусу і соціальної ролі. В його роботі “Про статус і роль” вказано, що “статус певної особистості- це сукупність всіх її статусів і коли особистість виконує свої обов'язки та використовує надані права- вона грає свою соціальну роль”. А також, що статус не може існувати без структури, в якій він знаходиться. Наприклад, статус воротаря у футбольній команді. Воратар не може існувати без команди, але це є окремий соціальний статус, що визначає та обмежує поведінку носія.

Стабільність суспільства залежить від успішного виконання кожним індивідом його соціальної ролі, тому індивідів готують до виконання соціальних ролей заздалегідь- методом виховання та навчання. Звичайно, далеко не в кожному випадку завчасна підготовка до виконання соціальної ролі буде означати успіх. Так наприклад, балерина з ідеальною технікою не завжди стає видатною або взагалі досягає якогось успіху на сцені.

Соціальні статуси поділяють на приписувані та набуті [7].

Приписувані- це такі, що не відносяться до вроджених відмінностей або здатностей, а набуті- ті які потребують саме особистих якостей і індивідуальних зусиль.

Характеристики соціального статусу по його компонентам:

- Права і обов'язки: визначають перелік дій, які може робити власник статусу і які не може
- Статусний діапазон: рамки дієспроможності, яку надає і обмежує статус
- Статусні символи: зовнішні показники, що дозволяють відрізнити носіїв певних статусів (наприклад особливий одяг)
- Статусний імідж: соціальні уявлення про зовнішній вигляд і поведінку носія певного статусу
- Статусна ідентифікація: ступінь відповідності до вимог, які висуває певний статус

Соціальні статуси та соціальні ролі розподіляються відповідно до статевої приналежності, накладаючи соціальні очікування на чоловіків та жінок. Тим самим соціальні статуси обмежують прояви поведінки чоловіків та жінок у соціумі, роблячи їх відповідними до соціальних очікувань.

Як ми говорили вище, соціальні статуси, що стосуються, наприклад, праці або родини розподіляються нерівномірно для чоловіків та жінок. Для чоловіків притаманні соціальні статуси та ролі, які несуть в собі більший об'єм таких вимог до поведінки, як відповідальність, швидке прийняття рішень, надійність, професійна компетентність і т.д.

Звісно, не всі чоловіки і взагалі не всі люди добре грають свої соціальні ролі, але можемо зазначити, що для успішного виконання “чоловічої” ролі необхідно бути зрілою людиною і обмежувати інфантильні прояви. По суті чоловічі соціальні ролі- антонім інфантильності і чоловіків до їх виконання готують з дитинства.

Соціальні ролі жінок протилежні. Щоб успішно грати “жіночі ролі” не потрібно бути занадто відповідальною або надійною, або приймати складні та важливі рішення. Від жіночих ролей соціум очікує в більшості такі риси

поведінки, як ніжність, доброта, акуратність, творчість і т.д. Тобто щоб бути успішною і самореалізуватись у структурі суспільства жінці не обов'язково треба бути зрілою особистістю. Це більше розглядається, як приємний бонус, аніж гостра необхідність [8].

Все стає ще простіше, якщо в близькому оточенні жінки вже є один відповідальний дорослий, який може без проблем взяти “складну” роль на себе, наприклад: батько або чоловік.

Гендерні ролі

Гендерні ролі визначають типи соціальної поведінки, яка у більшості зумовлена статевою приналежністю індивіда та його статевими ознаками та/або здібностями, такими як, наприклад, народження дітей [14]. Термін гендерна роль часто використовується як взаємозамінний з терміном статевої ролі; однак, ролі можуть бути соціально або культурно вироблені, тоді як стать означає, що роль обумовлена біологічно, анатомічно а бо ж природньо. Поняття статевих ролей, як правило, визначають біологічні чинники та ознаки. Це можуть бути статеві органи, статеві клітини, певний набір хромосом, що біологічно визначає, чи є індивід чоловіком або жінкою. Такі погляди на стать і гендер є дещо категоричними і носять патріархальний характер, поділяючи все на притаманно “чоловіче” та притаманно “жіноче” [14]. Стереотипи про сексуальні відмінності - такі як чоловіки, раціональні та сильні, а жінки емоційні та слабкі - часто впливають на уявлення людини про гендерні ролі, але не вказують на будь-яку природну або важливу правду про гендерні відмінності. В результаті численних наукових досліджень, вчені зазначають, що навіть біологічний набір статевих ознак не завжди однозначний та двобокий, а має свою варіацію. Тобто стать не бінарна і не може визначатись лише біологічно, тому визначається ще й

культурно. Вчені також давно досліджують, в якій мірі все ж таки біологічна стать впливає на гендерну роль особистості [14].

Розмежовування чоловічих і жіночих ролей на основі статевого розмноження поширена в різних культурах. Незважаючи на те, що не всі жінки біологічно здатні до народжування дітей, соціум все одно очікує від кожної з них, що вона виконає роль матері та буде піклуватися про дітей. Аналогічно, не всі чоловіки мають змогу стати батьком, але їх соціальні ролі можуть бути частково зрозумілі відповідно до їх потенціалу для цього [14]. Ще здавна соціальна роль чоловіків полягала в публічності, тобто праці та політиці, а роль жінки в приватності: в домі та сім'ї. Однак пізніше в історії соціальні ролі чоловіків та жінок поступово змішувались. Наприклад, Меррі Візнер-Хенкс зауважує, що в класичній Індії та в матрилінійному юдаїзмі "для більшої частини своєї історії ідеалом для чоловіків була відмова від мирських речей для життя, яке було зосереджене на навчанні та благочесті" [14]. В іудаїзмі цей ідеал часто означав, що жінки були досить активними в "публічній" сфері роботи та торгівлі для підтримки сім'ї". Приплив жінок у професійну сферу в промислово розвинених країнах протягом двадцятого століття додатково свідчить про те, що не дивлячись на соціальні очікування щодо статевої ролі жінки, володіння статевими органами конкретного типу не ніяк не схиляє жінку до материнства та не визначає її, як потенційну матір.

У європейській та північноамериканській культурах причеплення соціальних ролей анатомічної статі почалася як частина сучасних (середина вісімнадцятого століття) наукових та соціально-політичних проектів. За словами соціолога Гейла Хоукс, до вісімнадцятого століття "завжди існували відмінності між чоловічою та жіночою поведінкою, але в домодерні часи вони не були причинно пов'язані ні з напрямком бажання, ні з анатомією тіла" . Домодерністські погляди на тіло часто описували тіло в потоці, зі змінними або мінливими статевими маркерами.

Оскільки зовнішні характеристики тіла можуть бути неоднозначними (бо геніталії не завжди явно чоловічі чи жіночі), наука двадцятого століття звернулася до внутрішніх маркерів, таких як хромосоми, гормони та гени, щоб зрозуміти та забезпечити біологічні статеві відмінності. Однак ці внутрішні маркери також дуже неоднозначні; наприклад, людину з певними хромосомними аномаліями можна визначити, як чоловіка, навіть якщо у цієї людини є груди та піхва. "Інтенсивність пошуку безпомилкового маркера статевої різниці та невизначеності в більшості "біологічних" маркерів вказували багатьом вченим, що культурні поняття, безумовно, впливають на науку в цій галузі, і що "гендер" може насправді визначати "стать", а не навпаки" [43]. Тоді розподіл статевих ролей у суспільстві може бути більше продуктом культурних механізмів, таких як мова, релігія тощо, ніж продуктом біологічної статі та природних репродуктивних імперативів.

Маргарет Мід на початку двадцятого століття взялась за вивчення статевих ролей, як складного компоненту взаємодії соціокультурних чинників та природи, але до 1970-х років багато вчених змінили термінологію, щоб говорити про гендерні ролі як ключ до розуміння соціальних відмінностей та нерівності між чоловіками та жінками.

Феміністично налаштовані науковці почали приймати твердження Сімони де Бовуар у "Second sex" (1949) про те, що "не народжується, а стає жінкою", щоб зрозуміти, що як соціокультурні апарати, такі як мова, література, перформанс та одяг, створюють жінку [47]. "Жодна біологічна, психологічна чи економічна доля не визначає фігуру, яку людська жінка представляє в суспільстві, - стверджувала Бовуар [47].

До кінця ХХ століття вчені статі та сексуальності почали артикулювати способи побудови культурних вірувань та практик гендерної поведінки, дискурсів і навіть самого поняття самої сексуальної різниці. Незважаючи на більшу еластичність терміна гендерні ролі, що дозволяє вивчати, як кілька статей

діють у даному суспільстві, більша частина дискурсу, що використовується для вивчення гендерних ролей та відмінностей, продовжує покладатися на поняття сексуальної відмінності - чоловічої та жіночої.

Гендерні стереотипи

Стереотип - це широко прийняте судження або упередження щодо людини або групи - навіть якщо воно надмірно спрощене і не завжди точне [7]. Гендерні стереотипи можуть спричинити нерівне та несправедливе ставлення суспільства до людини через її стать. Це називається сексизмом.

Існує чотири основні види гендерних стереотипів [7]:

- Риси особистості - Наприклад, від жінок часто очікують, що вони поступливі та емоційні, тоді як чоловіки, як правило, повинні бути впевненими в собі та агресивними.
- Домашня поведінка - Наприклад, деякі люди очікують, що жінки будуть піклуватися про дітей, готувати і прибирати в будинку, тоді як чоловіки будуть піклуватися про фінанси, працювати над автомобілем і робити ремонт будинку.
- Професії — Деякі люди швидко припускають, що вчителі та медсестри - це жінки, а пілоти, лікарі та інженери - чоловіки.
- Зовнішній вигляд - Наприклад, очікується, що жінки будуть худими та витонченими, тоді як чоловіки будуть високими та м'язистими. Чоловіки та жінки також повинні одягатися та наречатися

стереотипно для їхньої статі (чоловіки, які носять штани та короткі зачіски, жінки, які носять сукні та макіяж.

Гіпержіночність - це перебільшення стереотипної поведінки, яка вважається жіночною. Гіпержіночий народ перебільшує якості, які вони вважають жіночними. Це може включати пасивність, наївність, сексуальну недосвідченість, м'якість, кокетливість, витонченість, турботу та прийняття.

Гіпермаскулінність - це перебільшення стереотипної поведінки, яка вважається чоловічою. Гіпермаскуліні люди перебільшують якості, які вони вважають чоловічими. Вони вважають, що вони повинні конкурувати з іншими чоловіками і домінувати над жінками, будучи агресивними, сексуально досвідченими, холодними, беземоційними, фізично нав'язливими, амбітними та вимогливими.

Ці перебільшені гендерні стереотипи можуть ускладнити стосунки між людьми. Гіпержіночні частіше зазнають фізичного та емоційного насильства з боку своїх партнерів. Гіпермаскулінні, швидше за все, фізично та емоційно ображають своїх партнерів.

Екстремальні гендерні стереотипи шкідливі, тому що вони не дозволяють людям повністю висловлювати себе та свої емоції. Наприклад, для чоловіків шкідливо відчувати, що їм не дозволено плакати або висловлювати чутливі емоції. І жінкам шкідливо відчувати, що їм не дозволено бути незалежними, розумними або напористими. Руйнування гендерних стереотипів дозволяє кожному бути своїм найкращим.

1.4 Статеврольовий опитувальник Сандри Бем

Сандра Бем (1944-2014) американська психологиня, відома своїми дослідженнями в галузі гендерної психології. Вона отримала ступінь доктора філософії в університеті Мічигану. Сандра була першою, хто досліджував статеві ролі та статеву ідентичність. Вона також запропонувала концепцію “андрогінії”, що говорить про ідеальну особистість, як таку, що містить в собі одночасно чоловічі та жіночі риси [40].

Її основний внесок в науку - це розробка статево-рольового опитувальника, який може обчислити, в якій мірі індивід відповідає стереотипним характеристикам чоловіків та жінок [40]. Внаслідок її досліджень, ми стали краще розуміти, як саме формується статева роль та як саме вона впливає на особистість, її психологічний стан та ідентичність.

Сандра Бем також працювала у інших сферах, таких як сексуальна орієнтація. Вона розбиралась у складних темах сексуальної орієнтації та гендерної приналежності.

Сандра Бем зробила важливий внесок у психологічну науку, що повпливав на її подальший розвиток.

Дослідження Сандри Бем проводились від 1970-х до 1990-х років. Вона прагнула знайти і вивчити різницю між статевими ролями та їх вплив на психологічні аспекти індивідів.

Її дослідження зіграли роль у розумінні того, що існують значні відмінності між чоловічими та жіночими стереотипними ролями і реальними психологічними характеристиками індивідів. Вона довела, що багато характеристик, що вважаються чоловічими та жіночими є дуже умовними та залежать від контексту ситуації та особливостей індивіда та його поведінкових проявів. Результати досліджень посприяли розвитку теорії ідентичності [40].

Опитувальник Сандри Бем включає в себе перелік запитань, які можуть оцінити учасника дослідження за його відчуттям комфорту зі стереотипними

характеристиками чоловіків та жінок. Наведу декілька прикладів. В опитувальник включені питання, що стосуються відношення до сімейних обов'язків та цінностей, кар'єри, емоційності, сексуальності.

Висновок до I розділу

У даному теоретичному розділі роботи були досліджені теоретичні аспекти таких понять, як інфантильність та гендер, а також соціокультурні чинники, які можуть повпливати на явище інфантилізму. Вивчення цих понять та факторів дозволило зрозуміти, як спричиняються та утримуються певні стереотипи та моделі поведінки в сучасному суспільстві.

Розглядаючи явище інфантилізму, можемо виділити його основні ознаки: несаможиттєвість, нездатність приймати рішення та нести відповідальність за них, а також за своє життя в цілому, залежність від інших людей (батьків або партнера) у фінансовому, побутовому плані і т.д. Також можемо зазначити, що причини формування схильності до інфантильної поведінки слід шукати в дитинстві і в вихованні. Можемо виділити такі чинники, як гіперопіка

Інфантилізм класифікується за своїм проявом як: психологічний, психічний, соціальний, фізіологічний, психічний. У рамках дослідження ми будемо розглядати інфантилізм саме, як соціальний, так як поняття гендеру пов'язано з соціальними ролями і очікуваннями.

Також можемо зазначити, що у взаємозв'язку інфантилізму і гендеру важливе місце посідають соціальний статус та соціальна роль. Інакше кажучи, соціальні ролі поділяються на притаманні жінкам та чоловікам, де чоловічі залишають менше можливостей для інфантильних проявів у разі успішного виконання таких ролей та відповідності статусу. У той же час жінці для успішної соціалізації та особистої реалізації не обов'язково мати риси, особливості поведінки та навички, притаманні зрілому індивіду.

До того ж, до виконання стандартного для жінок і чоловіків набору соціальних ролей, людину готують завчасно, тобто виховують хлопчика стати сильним чоловіком, "досягатором" і здобувачем, а дівчинку навпаки ніжню, доброю, тендітною жінкою, в житті якої головні ролі- це ролі матері та дружини,

при чому люблячої, розуміючої і на все готової заради благополуччя своєї родини.

На базі досліджених теоретичних відомостей по темі можемо допустити, що прояви інфантилізму залежать від гендеру, але не прямо, а через прив'язані до гендеру соціальні ролі та соціальні статуси. Тож, у висновку я хочу зробити припущення, що жінки частіше мають інфантильні прояви у своїй поведінці, ніж чоловіки завдяки висунутим суспільством очікуванням та приписаним нормам, які є більш жорсткішими для чоловіків.

РОЗДІЛ II. ДОСЛІДЖЕННЯ ВПЛИВУ ГЕНДЕРУ НА ОСОБЛИВОСТІ ПРОЯВІВ ІНФАНТИЛІЗМУ.

2.1 Емпіричне дослідження особистісної зрілості періоду середньої дорослості та опис результатів

Для емпіричного дослідження було підібрано групу осіб періоду середньої дорослості, так як в цьому віці особистість вже є повністю сепарованою від батьків, самостійною, здатною брати на себе відповідальність за своє життя та може успішно виконувати соціальні ролі у трудовій діяльності.

Мета дослідження: визначити, чи є суттєва різниця у ступені зрілості між жінками та чоловіками на однаковому віковому періоді.

Для дослідження впливу гендеру на особливості прояву інфантилізму я вирішила взяти групу з 30 людей, де 50% чоловіки та 50% жінки вікового періоду середньої дорослості, аби проаналізувати рівень їх зрілості та співставити “чоловічі” та “жіночі” показники.

Тож, я обрала людей віком від 25 до 35 років та застосувала методіку дослідження зрілості особистості за допомогою “Аутоаналітичного опитувальника здорової особистості” (за В.О.Ананьєвим) [16].

Для цього я підготувала бланки методіки та бланки відповідей (див. додаток А) та надала досліджуваним інструкції щодо роботи з методикою.

Методика складається з 40 запитань, на які потрібно надати відповідь “так” або “ні”. Відповідь “так” оцінюється трьома балами, а відповідь “ні” - одним. Далі підсумовуються всі бали та за сумою балів визначається ступінь дорослості особистості.

40-70 балів: початок “зрілості”

70-100 балів: помірна зрілість

100-120 балів: впевнена зрілість

Після підрахунку балів потрібно систематизувати дані в таблиці.

Опитувані повинні дати відповіді “так” або “ні” на 40 запитань.

Таблиця 2.1

Результати аутоаналітичного опитувальника здорової особистості” (за В.О.Ананьєвим) [16]

Жінки		Чоловіки	
1	92	1	88
2	100	2	66
3	76	3	98
4	72	4	80
5	96	5	106
6	94	6	96
7	64	7	90
8	86	8	118
9	84	9	94
10	86	10	100
11	116	11	100
12	110	12	106
13	88	13	90

14	88		14	116
15	100		15	86

За результатами опитування середній бал жінок- 90,1, чоловіків- 95,6.

За результатами дослідження середній бал чоловіків вищий, тому можемо сказати, що існує пряма залежність проявів інфантилізму від гендеру та сукупності прив'язаних до нього соціальних ролей.

За даними таблиці ми можемо побачити, що серед жінок у впевненій зрілості знаходяться четверо опитуваних, у той же час у групі чоловіків- шестеро. У помірній зрілості- десять та вісім відповідно. Та по одній людині знаходяться лише на початку зрілості. Слід зазначити, що серед жінок ті опитувані, що знаходяться у впевненій зрілості, в житті займають керівні посади, що є традиційно “чоловічою” соціальною роллю. Тому я вважаю за потрібне провести додаткове дослідження серед людей, що займають керівні посади та довести або спростувати цю взаємозалежність.

Вибірка саме на базі підприємства серед представників керуючих посад тому що професійна діяльність вважається показником зрілості особистості, а також керуюча посада- це традиційно чоловіча соціальна роль, яку у нашому випадку займають і жінки також. За результатами дослідження ми зможемо виявити відповідність хронологічного та психологічного віку групи середньої зрілості і порівняти результати з попереднім дослідженням зрілості чоловіків та жінок. За допомогою цієї методики я планую обґрунтувати високі показники зрілості серед жінок, що займають керуючі посади з минулого дослідження та таким чином довести вплив соціального статусу на рівень прояву інфантильності особистості. У дослідженні братиме участь 30 людей віком від 25 до 31 року, 60% з них- жінки, 40%- чоловіки. 90% неодружені і не мають дітей.

2.2 Емпіричне дослідження психологічного віку та його відповідності хронологічному та опис результатів

Мета: визначення психологічного віку та його відповідності хронологічному

- Перше, що пропонується учасникам: зафіксувати свій хронологічний вік
- Друге: визначитись, скільки років хотілось би прожити, орієнтуючись на власне бажання і на біологічні рамки.
- Третє: розподілити кількість років на п'ятирічки та кожну з них оцінити від 1 до 10 в залежності від насиченості та задоволеності періодом життя, де 1- мінімальна задоволеність, а 10- максимальна.
- Четверте: потрібно знайти кількість балів, які учасник вже прожив. Для цього додаємо прожиті п'ятирічки, якщо остання п'ятирічка неповна, то потрібно розділити її бали на 5 років і додати бали за кожен рік окремо.
- П'яте: порахувати загальну кількість балів і число прожитих поділити на загальне, округлити. Співставити отримане число з фактичним віком.

Набагато менший від хронологічного, психологічний вік, говорить про вияви інфантилізму, характерні для психіки учасника.

У таблиці нижче наведені результати тестування, а також вказана стать учасника для того, щоб можна було порівняти результати чоловіків та жінок.

Таблиця 2.2

Результати визначення психологічного віку

	Фактичний вік	Психологічний вік	Розходження	Стать
1	25 років	24	-1	ч
2	25 років	25	0	ж
3	25 років	23	-2	ж
4	25 років	26	1	ж
5	25 років	25	0	ж
6	25 років	27	2	ч

7	26 років	27	1	ч
8	26 років	24	-2	ч
9	26 років	28	2	ч
10	26 років	26	0	ч
11	26 років	25	-1	ж
12	26 років	30	4	ж
13	27 років	28	1	ч
14	27 років	27	0	ж
15	27 років	28	1	ж
16	27 років	23	-5	ч
17	27 років	25	-2	ж
18	27 років	29	2	ч
19	28 років	29	1	ж
20	28 років	34	4	ж
21	28 років	24	-4	ч
22	28 років	26	-2	ж
23	28 років	28	0	ж
24	28 років	24	-4	ч
25	29 років	26	-3	ж
26	29 років	26	-3	ч
27	30 років	28	-2	ж
28	30 років	30	0	ж
29	31 рік	28	-3	ж
30	31 рік	29	-2	ч

Аналізуючи результати тестування, ми бачимо, що з 30 учасників, 6- мають значні вияви інфантилізму. У цій групі найбільший показник «-5», найменший «-3». Жінок дещо менше, ніж чоловіків: жінок- 2, чоловіків- 4. Відхилення на 1-2 роки є нормою, тож в нормі знаходяться 22 людини. І у 2 людей психологічний вік значно перевищує хронологічний.

Тож, можемо зробити висновок, що у чоловіків та жінок, у яких є спільна “чоловіча” соціальна роль, хронологічний вік у більшості збігається з

психологічним, що означає загальний низький рівень інфантилізму у даній соціальній групі.

2.3 Емпіричне дослідження психологічного гендеру за методикою Сандри Бем [17]

Для підтвердження взаємозв'язку інфантильності та набору соціальних ролей, було проведено дослідження психологічного гендеру за методикою Сандри Бем для групи осіб, яку було протестовано раніше.

Мета: визначити психологічний гендер осіб минулих досліджень для розуміння, чи впливає набір соціальних ролей особи на її психологічний гендер.

Хід дослідження:

Особам пропонується переглянути список з 60 прикметників, що можуть охарактеризувати особу, частина з яких відноситься до традиційно чоловічих якостей, частина- до традиційно жіночих. Також у списку присутні і нейтральні прикметники.

Учасникам дослідження необхідно на кожен пункт надати відповідь “так” або “ні”, де стверджувальна відповідь означає, що ця якість притаманна цьому учаснику, а відповідь “ні” означає, що не притаманна.

Учасники ознайомлюються зі списком(див. додаток Б) та заповнюють бланки для відповідей, після чого відбувається аналіз результатів кожного учасника та співставлення результатів з результатами минулих досліджень.

Для інтерпретації результатів потрібно порахувати відповіді “так” у маскуліних та фемінних пунктах окремо. За кожен збіг відповідей нараховується 1 бал.

Максимальна кількість балів маскуліності- 20 балів

Максимальна кількість балів фемінності- 20 балів

Основний індекс (IS) визначається за формулою:

$$IS=(F-M)*2,322$$

Інтерпретація результатів:

Якщо значення основного індексу знаходиться в межах від -1 до 1, то можна зробити висновок про андрогінність особи. Це означає, що у цієї особи однаково виражені маскуліні та фемінні прояви поведінки, вона може водночас успішно виконувати як чоловічі, так і жіночі соціальні ролі, тобто працювати на будь-якій посаді, однаково успішно знаходити спільну мову як з чоловіками, так і з жінками. Ця особа має досить гнучку поведінку, яка дозволяє бути водночас чутливою і рішучою, турботливою та здатною постояти за себе, відстояти свою думку.

Якщо значення основного індексу менше, ніж -1, то робиться висновок про маскуліність особи. Ця особа характеризується твердою та стійкою життєвою позицією, здатна захистити свої інтереси та інтереси слабших. Успішно виконує чоловічі соціальні ролі. Загалом людина цілеспрямована та орієнтована на досягнення успіху у своїй діяльності.

Якщо значення основного індексу більше, ніж 1, то робиться висновок про фемінність особи. Коли ці особи потрапляють у ситуацію, де необхідно виявити лідерські якості, наполегливість або стійкість, їм зазвичай не вистачає характеру, вони ухиляються від відповідальності або перекладають її та вирішення своїх проблем на інших людей. Проте, у цих осіб сильно проявляються якості, які дозволяють будувати міцні сімейні та дружні стосунки, такі, як турботливість, ніжність, емоційність та емпатичність.

Таблиця 2.3

Результати дослідження психологічного гендеру за методикою Сандри Бем

Жінки	
1	F
2	M
3	F
4	F
5	M
6	F
7	F
8	F
9	F
10	F
11	M
12	M
13	F
14	F
15	M

Чоловіки	
1	M
2	F
3	M
4	M
5	M
6	M
7	M
8	M
9	M
10	M
11	M
12	M
13	M
14	M
15	F

У таблиці представлені результати щодо маскуліності та фемінності осіб відповідно до результатів дослідження зрілості.

Можемо прослідкувати тенденцію, згідно якої, жінки, що набрали високі бали у дослідженні зрілості та водночас займають керівні посади (виділені червоним) - більше проявляється макуліність. Це означає, що у жінок, які

успішно виконують чоловічі соціальні ролі, набір притаманних якостей більш маскулінний. Можливо, для цих жінок певний перелік чоловічих якостей є необхідним для виконання посадових обов'язків, так як соціальна роль керівника вимагає лідерських якостей, відповідальності, стійкості, самовпевненності, здатності швидко приймати важливі рішення, самодостатності і т.д.

У групі чоловіків в основному переважає маскулінність, за винятком двох осіб. Цікаво, що чоловік, який мав низькі бали у тесті на зрілість, має більше фемінних проявів, але одного збігу недостатньо, щоб стверджувати, що в цьому випадку присутній взаємозв'язок.

Отже, було прослідковано взаємозв'язок між соціальною роллю та психологічним гендером даної групи осіб та визначено можливість прямої відповідності “соціальна роль- психологічний гендер”.

Зробимо порівняльну таблицю з результатами осіб, які найбільш відхиляються від норми.

Таблиця 2.4

	Тест на зрілість	Психологічний вік	Методика Сандри Бем
Особа 1 (жінка)	100	+4	М
Особа 2 (жінка)	116	+2	М
Особа 3 (жінка)	110	0	М
Особа 4 (жінка)	100	+4	М

Згідно даних таблиці, у всіх жінок високий показник зрілості, а також переважає маскуліність в поведінці. Психологічний вік коливається від 0 до +4. Троє з жінок у таблиці займають керівні посади на підприємстві.

Висновок до II розділу

Отже, було проведено дослідження, метою якого було визначити, чи є суттєва різниця у ступені зрілості між жінками та чоловіками на однаковому

віковому періоді. Для цього була створена вибірка з 30-ти людей, 15 з яких- жінки та 15- чоловіки. У ході дослідження учасники відповідали на поставлені запитання та фіксували свої відповіді у бланках. Всі досліджувані мали різний соціальний статус та набір соціальних ролей. Частина досліджуваних одружені і мають дітей, тобто виконують роль батьків, частина займають керівні посади та виконують роль керівника, частина- грають в футбольній команді та виконують роль тренера або гравця.

У ході дослідження ми виявили, що показник інфантильності серед жінок вищий, ніж серед чоловіків. Я це пов'язую з різним набором гендерних ролей. До того ж, я помітила, що у жінок, які займають керівні посади, рівень проявів інфантильності нижчий, ніж у решти опитуваних жінок, що підтверджує мої припущення, так як керівництво- традиційно “чоловіча” соціальна роль.

У доповнення цього дослідження та для перевірки своїх припущень я провела ще одне дослідження на визначення психологічного віку вже серед дещо іншої вибірки. Для другого дослідження я знайшла вибірку з 30-ти людей, що займають керівні посади віком від 25 до 40 років, в якій 60%- жінки та 40%- чоловіки. Більшість з опитуваних не одружені та не мають дітей. У цьому дослідженні приймали участь також жінки, яких я виділила у першому. За результатами тільки двоє жінок і четверо чоловіків мали схильність до інфантильної поведінки. У решти ж хронологічний вік або збігався з психологічним, або психологічний був більшим. Загалом більшість учасників дослідження знаходились у зоні відповідності психологічного та хронологічного віку.

На підставі результатів двох досліджень можу сказати, що є пряма залежність між гендером та ступінню проявів інфантильності, так як результат жінок і чоловіків значно відрізняється, але треба зазначити, що залежність є не лише від гендеру, як такого, а й від набору гендерних соціальних ролей, який є у певного індивіда.

Під час проведення дослідження за методикою Сандри Бем також було визначено, що жінки, які мають чоловічий набір соціальних ролей, у своїй поведінці більше проявляють маскуліність.

На мою думку цю різницю ми можемо побачити зараз, але згодом гендерні кордони будуть стиратись. В сучасному суспільстві люди вииступають за рівноправ'я для чоловіків та жінок, за відмову від гендерних стереотипів, тому поняття гендерної ролі стане розмитим, а таких понять, як “чоловіча” або “жіноча” професія або поведінка, або обов'язок просто не існуватиме. Зараз жінки займають чоловічі керівні посади і мають в цьому успіх, як і чоловіки, які працюють в жіночих сферах, наприклад в б'юті індустрії.

Я вважаю, що було б значно простіше знайти своє місце в суспільстві та приносити йому користь, коли на людей не накладаються соціальні очікування та не приписуються заздалегідь соціальні ролі, які можуть обмежувати їх у особистісних проявах та бажаннях.

ВИСНОВОК

Проаналізувавши теоретичні відомості по даній темі на базі новітніх вітчизняних та зарубіжних джерел (за останні 5-10 років), я дійшла висновку, що психосоціальне явище інфантилізму носить соціокультурний характер, частіше за все є продуктом виховання та розрізняється у проявах серед чоловіків та жінок періоду середньої дорослості. Першочергово відмінність проявів залежить від соціокультурного підтексту, а саме суспільним очікуванням від чоловіків та жінок.

При проведенні емпіричних досліджень, я виявила взаємозв'язок між рівнем прояву інфантильності серед чоловіків та жінок віку середньої зрілості та їх гендерною приналежністю, а також між проявами інфантильної поведінки та набором соціальних ролей учасника. Було виявлено, що у більшості жінки більш схильні до інфантильної поведінки, ніж чоловіки. Але в той же час жінки, які виконують чоловічі соціальні ролі, мають низькі показники інфантильності на рівні з чоловіками. Такий висновок я зробила, виходячи з результатів жінок, які займають керівні, тобто “чоловічі” посади. Дослідження показало, що прояви інфантильності у цих жінок є маловираженими. Також згідно результатів дослідження психологічного гендеру, було виявлено, що у жінок, які виконують чоловічі соціальні ролі- більш виражена маскуліність у поведінці, ніж у жінок, які виконують “жіночі” обов'язки. Той же сценарій присутній і в чоловічій вибірці. Чоловіки, що займають керівні посади на підприємстві мають низький показник інфантильності або в них взагалі відсутні інфантильні прояви. Водночас чоловіки, які займають підлеглі посади, більш інфантильні в порівнянні з першими.

Також було проведено порівняльний аналіз результатів тестування осіб, які найбільш відхилились від норми, в результаті якого був визначений взаємозв'язок між соціальним статусом та проявами інфантилізму.

Інфантильність, хоча інколи сприймається як недолік чи недорозвиненість, є явищем, що переважно досліджується в контексті гендерної та соціальної

психології. Передбачаючи, що інфантильність - це стан, коли особа виявляє дитячі, несамостійні або незрілі риси, дослідники спостерігають різні варіації цього явища в залежності від гендерної ідентичності та соціальних ролей.

Гендерна приналежність особистості має значний вплив на прояви інфантильної поведінки. У багатьох культурах жінки частіше стикаються з очікуваннями щодо м'якості, догляду та допомоги, що може призводити до того, що деякі жінки виявляють інфантильні риси, які сприймаються як "жіночні". У той час як чоловікам може бути важче проявляти інфантильність, оскільки чоловіча соціальна роль частіше асоціюється з міцністю, незалежністю та владою.

Набір соціальних ролей також впливає на прояв інфантильної поведінки. Особистості, які займають соціальні ролі, що вимагають високого рівня відповідальності та самостійності, можуть бути менш схильні до інфантильних проявів, оскільки вони вимушені бути відповідальними та незалежними. З іншого боку, особи, які займають ролі, де очікується більше залучення до догляду та допомоги, можуть бути більш схильні до проявів інфантильності, оскільки їхні соціальні ролі дозволяють або навіть підтримують таку поведінку.

Розуміння впливу гендерної приналежності та набору соціальних ролей на інфантильну поведінку допомагає нам краще розуміти, як суспільні очікування та стереотипи формуються і впливають на поведінку людей. Це може також відкривати двері для більш ефективного способу розвитку та формування гендерної ідентичності у суспільстві.

Список використаних джерел

1. Амплєєва О.М., Глущук Л.І. Дослідження психологічних механізмів особистісного інфантилізму. Габітус. Випуск 43. Одеса, 2022. 62с.
2. Андрушко Я.С. Психокорекція. Навчальний посібник. Львів, 2017. 38 с.
3. Бардіна М.О., Марценюк Т.О. Гендерний розподіл праці в українському суспільстві на прикладі подвійного навантаження. Методологія, теорія та практика соціологічного аналізу сучасного суспільства. Випуск 20. 2014. 231-241 с.
4. Бекеша К.Є., Марценюк М.О. Життєвий сценарій особистості в трансактному аналізі Еріка Берна. Мукачєво, 2019. 39-40 с.
5. Варій М.Й. Загальна психологія. Підручник. Київ, 2007 968 с.
6. Венгер А.С. Соціальна психологія. Миколаїв, 2017. 52 с.
7. Горбачова Н.І. Соціальний статус і соціальна роль, як базові поняття соціальної структури. Житомир, 2013. 234-237 с.
8. Гричишин Н. Гендерна нерівність та патріархальні стереотипи українського суспільства. Львівський державний університет внутрішніх справ. Львів, 2012. 218-222 с.
9. Єрмолаєва М.В. Психологія розвитку: методичний посібник для студентів заочної та дистанційної форм навчання. 2003. 141с.
10. Жорова В.М. Дослідження та поняття «гендеру». Вісник студентського наукового товариства: збірник наукових праць. Ніжин, 2018. 171-174 с.
11. Льїн М.В. Психологічний інфантилізм, як чинник самопрезентації особистості. Луцьк, 2020. 56 с.
12. Копець А.В. Психологія особистості: навчальний посібник. Київ, 2008. 458 с.
13. Король Л.М., Максимець С.М. Психологічні чинники впливу ЗМІ на формування особистості сучасної молоді. “Наука і освіта”. Одеса, 2014. 157-162 с.
14. Левченко Л.Ю. Уявлення про чоловіка і жінку в суспільстві: гендерні ролі та стереотипи. 2018

- 15.Лисенко О.М. Гендерні стереотипи як шаблон гендерної ролі. ВНПЗ ДГУ. Дніпро, 2021. 134-138 с.
- 16.Методика дослідження зрілості особистості за допомогою “Аутоаналітичного опитувальника здорової особистості” (за В.О.Ананьєвим) URL: <https://studfile.net/preview/7213759/page:3/>
17. Методика “Маскулінність-фемінність” Сандри Бем.
URL: <https://studfile.net/preview/9738706/page:11/>
- 18.Москаленко В.В. Соціалізація особистості. Київ, 2013. 136 с.
- 19.Москаленко О.В. До проблеми дослідження психологічної зрілості. *Журнал науковий огляд №4*. 2021. 63с.
- 20.Петровська, Толкунова, Жукова, Курдибаха, Булгакова. Основи вікової та гендерної психології. Київ, 2021
- 21.Поліщук В.М. Соціальна психологія: навчальний посібник. Університетська книга. Суми, 2021
- 22.Поліщук В.М., Ільїна Н.Н., Поліщук С.А. Психологія сім'ї. Підручник. Суми, 2021. 198 с.
- 23.Помилуйко В.Ю. Характеристика вікових стадій дорослості з урахуванням можливостей розвитку ключових компетентностей особистості. Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія: Психологічні науки. Херсон, 2016. 50-55 с.
- 24.Помиткіна Л.В., Злагодух В.В., Хімченко Н.С., Погорільська Н.І. Психологія сім'ї. Навчальний посібник. Київ, 2010 28 с.
25. Психологія виховання // Лекційний матеріал Національного університету ім.Огієнко. Кам'янець-подільський, 2021. 201 с.
- 26.Савчин М.В., Василенко Л.П. Вікова психологія: навчальний посібник. Київ, 2006. 51 с.
- 27.Сергеєнкова О.П., Столярчук О.А., Коханова О.П., Пасєка О.В. Вікова психологія: навчальний посібник. Київ, 2012. 238 с..

- 28.Синякова В.Б. Гендерні аспекти кар'єри.Науковий часопис Національного педагогічного університету імені Драгоманова. Серія 11:Соціальна робота.2018. 231-236 с.
- 29.Степанов О.М. Психологічна енциклопедія. Київ, 2006. 63 с.
- 30.Столяренко О.Б. Психологія особистості. Навчальний посібник. Київ 2012. 67 с.
- 31.Тарасенко Д. Психологічна стаття, як особистісна характеристика. Редакційна колегія. Запоріжжя, 2015. 246 с.
- 32.Титиренко Т.М., Ларіна Т.О. Життестійкість особистості: соціальна необхідність та безпека. Київ, 2009. 176 с.
- 33.Федоренко Р.П. Психологія сім'ї. Навчальний посібник. Луцьк, 2015. 61 с.
- 34.Форманюк Ю.В. Егоцентризм, як прояв інфантильності. Наука і освіта, 2013. 35 с.
- 35.Форманюк Ю.В. Особливості мислення юнаків з ознаками інфантильності. Одеса, 2011. 132с.
- 36.Чуйко О.М., Куравська Н.В. Гендер і кар'єра: навчальний посібник. Івано-Франківськ, 2019. 291-310 с.
- 37.Шапар В.Б. Психологічний тлумачний словник найсучасніших термінів. Харків, 2009. 672 с.
- 38.Шахова О.Г. Соціальна психологія особистості: Навчальний посібник. Харків: Контраст, 2019. 116 с.
- 39.Шлянчак С.О., Шлянчак А.В. Сучасна проблематика гендерної психології та гендерної ідентичності в період статевої зрілості індивіда. Наукові записки. Серія: Педагогічні науки, 2023. 192-199 с.
- 40.Emily Keener, Clare Mehta. Sandra Bem: Revolutionary and generative feminist psychologist. Sex Roles 76 (9), 2017. 525-528 с.
- 41.Gregory M Herek. The social psychology of sexual prejudice. Handbook of prejudice, stereotyping, and discrimination, 2015. 355-384 с.
- 42.John W Thibaut. The social psychology of groups. Routledge, 2017
- 43.Joy L. Johnson. Robin Repta. Sex and gender. 2012

44. Laurie A Rudman, Peter Glick. The social psychology of gender: How power and intimacy shape gender relations. Guilford Publications, 2021
45. Miles Hewstone, Wolfgang Stroebe. An introduction to social psychology. John Wiley & Sons, 2021
46. Saul Kassin, Steven Fein, Hazel Rose Markus. Social psychology. SAGE Publications, 2023
47. S De Beauvoir. The second sex. Social theory re-wire, 2016. 367-377

Методика “Тест на зрілість”

1. Ви наважуєтеся взяти на себе відповідальність за своє життя і вчинки і не звинувачуєте інших, коли справи йдуть не так.
2. Ви досить мудрі, щоб не заважати іншим жити своїм життям.
3. Ви самі, без підказок, знаєте, що для вас добре, а що погано.
4. Ви багато в чому довіряєте інтуїції під час прийняття рішень.
5. Ви розумієте, що спочатку потрібно бути задоволеним собою, потім іншими.
6. Ви дбайливо ставитеся до свого тіла, розвиваєте інтелект і духовні якості, щоб знайти цілісність і гармонію.
7. Ви віддаєте перевагу долати власні вершини, а не підніматися на чужі.
8. Ви можете змінити свою поведінку, шукаючи нові шляхи спілкування зі світом.
9. Ви знаєте, що свобода - це внутрішній, а не обставинний стан.
10. Ви вмієте створювати навколо себе стан миру і спокою, коли навколо вирує буря.
11. Ви відчуваєте, що керуєтеся вищою силою, і відчуваєте себе її частиною.
12. Ви прагнете досконалості, але прощаєте недоліки собі та іншим.
13. Ви маєте сили знайти життя прекрасним і дивовижним, навіть під час випробувань і страждань.
14. Ви розумієте, що в житті неминучі зміни, і їх не варто боятися.
15. Ви здатні бачити за ланцюжком випадкових подій цілісність буття.
16. Ви вмієте любити і робити добрі справи, не вимагаючи нічого натомість.
17. Ви готові шукати в будь-який час і в будь-якому місці, щоб зрозуміти істину.
18. Ви намагаєтеся робити те, що вам підказує ваша совість.
19. Ви не обурюєтеся своєю критикою, а намагаєтеся знайти в ній корисні моменти для вдосконалення.

20. Ви вмієте програвати, приймати поразки та розчарування без скарг та гніву.
21. Ви можете залишатися вірними собі та своїй меті навіть перед відкиданням та непопулярністю.
22. Ви здатні трансцендувати (розширювати до масштабів всієї Землі) середовище та культуру, в якій ви живете.
23. Ви вмієте приймати компліменти гідно, без помилкової скромності.
24. Ви не турбуєтеся передчасно, а також про події, які не залежать від вас.
25. Ви постійно і чітко усвідомлюєте відмінності між метою та засобами її досягнення.
26. Ви вмієте налагоджувати тісні емоційні стосунки з близькими та друзями.
27. Ви ні за яких обставин не втрачаєте почуття гумору.
28. Ви живете спонтанно і природно, синхронно з життям.
29. Проблеми, на які ви зосереджені, лежать поза вами.
30. Ви маєте почуття приналежності до всього людства, хоча бачите його недоліки.
31. Ви досить винахідливі у своїй діяльності і не дотримуєтеся стереотипів.
32. Ви знаєте, звідки черпати сили та натхнення, і вмієте це робити.
33. Ви змиряєтеся з неминучим, з тим, що вже сталося.
34. Ви не відходите від життя різними способами, а віддаєте перевагу мати справу з реальністю, якою б вона не була.
35. Ви не критикуєте інших, не розуміючи справи.
36. Ви терплячі, тому що знаєте: "рана загоюється поступово".
37. Ви не збожеволієте і не "б'єте головою об стіну" через дрібниці.
38. Мораль для вас залежить від власного досвіду, а не від чужої думки.
39. Ви завжди просите про допомогу, коли усвідомлюєте, що її потребуєте.
40. Ви складаєте розумний план і реалізуєте проміжні цілі на шляху до головної.

ДОДАТОК Б

Методика “Маскулінність-фемінність” Сандри Бем.

1. Впевнений у собі.
2. Поступливий.
3. Здатний допомогти.
4. Схильний захищати свої погляди.
5. Життєрадісний.
6. Похмурий.
7. Незалежний.
8. Сором'язливий.
9. Свісний.
10. Атлетичний.
11. Ніжний.
12. Театральний.
13. Наполегливий.
14. Ласий на лестоці.
15. Щасливий.
16. Сильна особистість.
17. Відданий.
18. Непередбачуваний.
19. Сильний.
20. Жіночний.
21. Надійний.
22. Аналітичний.
23. Співчутливий.
24. Ревнивий.
25. Здатний до лідерства.
26. Що опікується про людей.

27. Прямий, правдивий.
28. Схильний до ризику.
29. Сенситивний.
30. Потайливий.
31. Швидкий у прийнятті рішень.
32. Жалісливий.
33. Щирий.
34. Самодостатній.
35. Здатний утішити.
36. Гоноровий.
37. Владний.
38. Володіє тихим голосом.
39. Привабливий.
40. Мужній.
41. Теплий, сердечний.
42. Важний.
43. Обстоює власну позицію.
44. М'який.
45. Вміє дружити.
46. Агресивний.
47. Довірливий.
48. Неєфективний.
49. Схильний вести за собою.
50. Інфантильний.
51. Адаптивний.
52. Індивідуаліст.
53. Не люблячий лайки.
54. Несистематичний.
55. Конкурентноспроможний.

- 56. Люблячий дітей.
- 57. Тактовний.
- 58. Амбіційний, честолюбний.
- 59. Спокійний.
- 60. Традиційний, підвладний умовностям.

Ключі:

Маскулінність (“так”): 1, 4, 7, 10, 13, 16, 19, 22, 25, 28, 31, 34, 37, 40, 43, 46, 49, 52, 55, 58.

Фемінінність (“так”): 2, 5, 8, 11, 14, 17, 20, 23, 26, 29, 32, 35, 38, 41, 44, 47, 50, 53, 56, 59.

Інші пункти – нейтральні.